

ÇOCUK ASKERLER - KLASİK ÇOCUK ASKERLER VE YABANCI ÇOCUK ASKERLER

CHILD SOLDIERS - CLASSICAL CHILD SOLDIERS AND FOREIGN CHILD SOLDIERS

Araştırma Makalesi

Ayşe Füsun ARSAVA *

ÖZ

Çocuk askerler konusu yeni bir konu değildir. Konu silahlı çatışmaların başlangıcından itibaren gündemde olan bir konudur. Batı ülkeleri menşeli yabancı çocuk askerlerin Irak ve Suriye’de savaşmak üzere Irak Şam İslam Devleti Örgütü (ISID) tarafından eğitilmesi ile birlikte çocuk askerler konusu yeni bir boyut kazanmıştır. Afrika’daki uluslararası niteliği olmayan silahlı çatışmalarda karşımıza çıkan çocuk askerlerden önemli ölçüde farklı olan yabancı çocuk askerler konusu değişik boyutları ile Uluslararası Hukuk ve ulusal hukuk tarafından ele alınmaktadır. Bu düzenlemelerde yabancı çocuk askerlere klâsik çocuk askerlerden farklı bir kovuşturma yaklaşımı sergilenmektedir. Makalede klâsik çocuk askerler ve yabancı çocuk askerler arasındaki fark ortaya konularak yabancı çocuk askerlerin hukuki statülerine ilişkin olarak Uluslararası Hukuk ve ulusal hukuk seviyesinde yapılan tartışmalara ve düzenlemelere ışık tutulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik çocuk askerler, yabancı çocuk askerler, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk tanımı, Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü

ABSTRACT

The issue of child soldiers is not a new issue. The issue has been on the agenda since the beginning of armed conflicts. With the training of foreign child soldiers originating from Western countries to fight in Iraq and Syria by the Islamic State of Iraq and Syria (ISID), the issue of child soldiers has gained a new dimension. The issue of foreign child soldiers, which is significantly different from the child soldiers we encounter in civil wars and conflicts resembling civil wars in Africa, is handled by international law and national law with different dimensions. In these regulations, a different criminal prosecution approach is applied to foreign child soldiers from classical child soldiers. In the article, the difference between classical child soldiers and foreign child soldiers is revealed, and the discussions and regulations at the level of international law and national law regarding the legal status of foreign child soldiers are shed light on.

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1107499

Makalenin Geliş Tarihi: 22.04.2022

Makalenin Kabul Tarihi: 22.10.2022

* Prof. Dr. Atılım Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

E-posta: mahmudarsava@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-2275-7664

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Keywords: Classical child soldiers, foreign child soldiers, UN Convention on the Rights of the Child, the definition of child, The Law of Intiminal Court

GİRİŞ

Uluslararası Ceza Hukuku'nda "çocuk" konusuyla iştil edilmesi kimin çocuk olarak kabul edildiği konusunu gündeme getirmektedir. Bu sorunun cevabı çocuklukla ilgili bulgular, yetenekler, duygusal olgunluk yahut sosyal gelişmişlik ölçüleri esas alınarak öngörülen farklı kriterler nedeniyle kolay değildir. Çocuk kavramının tanımı ve yetişkinlik yaşı kültürler arasındaki farklılıklar ve bu çerçevedeki uluslararası uzlaşma eksikliği nedeniyle farklı olabilmektedir.¹

Uluslararası seviyede çocuk tanımı ilk bakışta açık şekilde belirlenmiş gözükmemektedir. Sık şekilde uluslararası anlaşmaların çocuk tanımında yaşı esas alarak 15 yaşın altı ve 15 ile 18 arasındaki çocuklar olarak iki kategori belirlediği görülmektedir.² Bu durum çocuk tanımının sürekli bir gelişme içinde olduğunu teyit etmektedir.³ İnsani hukuka ilişkin anlaşmaların buna karşılık 18 yaşı esas aldığı ve 18 yaşın altındakileri çocuk olarak tanımladığı görülmektedir. Uluslararası İnsani Hukuk metinlerinde 15 yaşın altında olan ve 15 ile 18 yaş arasında olan kişilerin çocuk olarak nitelendirildiği, ancak kesinlikle 18 yaşın üstünde olanların çocuk olarak nitelendirilmediğini görülmektedir.⁴

18 yaşın üstünü mutlak şekilde yetişkin olarak kabul eden ve buna uygun olarak koruma standartları belirleyen bu çocuk tanımı sadece Uluslararası İnsani Hukuku değil, Uluslararası Ceza Hukuku'nu da şekillendirmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün de bu durumu teyiden 15 yaşın altında olanların cezai ehliyetini reddettiği, dolayısıyla zımnen 15 ile 18 yaş arasındaki çocukların cezai ehliyetini onayladığı, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisini ise sadece asgari 18 yaşın üstündekilerin eylemleri için kabul ettiği görülmektedir.⁵

¹ DRUBA, Volker, The Problem of Child Soldiers, International Review of Education, Vol.48, No.3/4 (2002), s.271-277; SQUIERS, Christine Martinez, How the Law Should View Voluntary Child Soldiers: Does Terrorism Pose a Different Dilemma?, SMU Law Review, Vol. 68 Issue 2 (2015), s.567-591; THOMAS, Maria Achton, Malice supplies the Age? Assessing the Culpability of Adolescent Soldiers, Cal.W.Int'l L.J., Vol.44 (2013), Issue 1/2, s.1 vd.)

² ROSEN, David M., Child Soldiers, International Humanitarian Law and the Globalization of Childhood, American Anthropologist, No.109, Issue 2 (2007), s.296-306

³ (krş.: BREEN, Claire, When is a Child not a Child?, Child Soldiers in International Law, Human Rights Review Vol.8(2), (2007), s.71-103

⁴ (HELLE, Daniel, Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict to the Convention on the Rights of the Child, ICRC Vol.82, No.839 (2000), s.797 (803 vd.)

⁵ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü md.8, fık.2, bent b Nr.26 ve md.8, fık.2, bent e Nr.7

Uluslararası İnsani Hukuk Anlaşmalarında çocuk tanımının prensip olarak tek boyutlu yapıldığı görülmektedir. Bu metinler ağırlıklı olarak yaş sınırı olarak 18 yaşı esas almaktadır. Bu çerçevedeki en önemli anlaşmalardan biri olan ve ABD ve Somali dışında tüm devletler tarafından onaylanan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 1.maddesinde 18 yaşını henüz doldurmamış herkesi çocuk olarak tanımlamakta ve bu şekilde standart yaş 18'i çocukluğun sonu olarak kabul etmektedir.⁶ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 1.maddesi ikinci yarı cümlesine göre bununla beraber öngörülen yaş sınırı standardı ulusal hukuk daha erken reşit olma durumunu kabul ediyorsa uygulanmayacaktır. Devletler o halde 18 yaştan başka bir yaşı BM Çocuk Hakları Sözleşmesinden bağımsız olarak reşit olma yaşı olarak kabul edebilmektedir.⁷

Çocukluğun bitimi olarak BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde öngörülen 18 yaş sınırına uygun olarak BM Çocuk Hakları Sözleşmesine ilişkin ihtiyari protokol (25.5.2000 tarihli) silahlı çatışmalara katılan 18 yaşın altı ve üstü kişiler arasında bir ayırım öngörmüştür.⁸ Silahlı kuvvetlerdeki ve gruplardaki çocuklara ilişkin 2007 tarihli Paris Prensipleri ve yönergeleri; 17.6.1999 tarihli Çocuk İşçiliğinin Kötü Şekillerinin Yasaklanmasına ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Anlaşmasının (No.182) 2.maddesi ve 11.9.1990 tarihli Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Şartı'nın 2.maddesi BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uyumlu olarak 18 yaşın altındaki herkesi çocuk olarak tanımlamıştır. Bu genel bakış Uluslararası Hukukun 18 yaşın altındaki kişileri çocuk olarak kabul ettiğini ortaya koymaktadır.⁹ Çocuk tanımıyla ilgili bu evrensel ve mütecanis yaklaşımın maddi içerik olarak ancak henüz belirlenmemiş olması önemli bir problem oluşturmaktadır.¹⁰ Çocuklukla ilgili çeşitli ulusal tanımlamalarda ortaya çıkan çocuk ve çocuklukla ilgili kültürel ve sosyal bağlamdaki yaklaşım farklılıkları çocuklarla ilgili mütecanis ve evrensel bir maddi içerik belirlenmesini önlemektedir. Çocuk tanımında batı dünyasının yaklaşımının hakim olması ve bu yaklaşımın özellikle Afrika'daki geleneksel çocuk askerlere uygulanması önemli sorunlara yol açmaktadır. Çocukların hakları ve refahıyla ilgili Afrika Şartı ve erişkin olma yaşını 18 yaş olarak kabul eden uluslararası bölgesel hukuki düzenlemeler Afrika'daki çocuk askerlerin korunması bakımından pratikte bir sonuç doğurmamaktadır.

⁶ THOMAS, Maria Achton, s.7; HAPPOLD, Matthew, Child Soldiers: Victims or Perpetrators?, University of La Verne Law Review 29 (2008), s.56-63, zum Genfer Abkommen IV

⁷ THOMAS, Maria Achton, s.7

⁸ HAPPOLD, Matthew, "Child Soldiers: Victims or Perpetrators?", **University of La Verne Law Review** 29 (2008), s.67

⁹ FRANCIS, David J., "Paper Protection" Mechanisms: Child Soldiers and the International Protection of Children in Africa's Conflict Zones, the Journal of Modern African Studies Vol.45, Issue 2 (2007), s.207-231

¹⁰ FRANCIS, David J., s.222

I - Çocukların Korunması ve Uluslararası Hukuk'ta Çocuk Askerler

Hukuken çocuklara ve özellikle çocuk askerlere Uluslararası Hukuk prensip olarak kapsamlı koruma sağlanmaktadır. Uluslararası teamül hukukuna göre silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların özel olarak dikkate alınması ve onlara koruma sağlanması gerekmektedir.¹¹ Çocuklar öncelikle Uluslararası İnsani Hukuk'ta sivil halk mensubu olarak uluslararası silahlı çatışmalarda IV nolu Cenevre Sözleşmesi ve I nolu ek protokol ve uluslararası niteliği olmayan silahlı çatışmalarda Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3.maddesi ve II nolu ek protokol hükümleri ışığında korunmaktadır. Çocuklarla ilgili olarak özellikle IV nolu Cenevre Sözleşmesinin 17.maddesi düzenleme içermektedir.¹² Bu çerçevede özellikle ek protokolün 77. ve 78.maddeleri; ek protokolün 4.madde, 3.fıkrası ve 6.madde, 4.fıkrası önem taşımaktadır. IV nolu Cenevre Sözleşmesi'nin 76.madde, 5.fıkrası, 89.madde 5.fıkrası; Ek protokolün 77.madde, 4.fıkrası silahlı çatışmalarda eylemleri nedeniyle tutuklanan ve hakkında dava açılan çocukların korunması ve usul hukukuyla ilgilidir. Çatışma durumlarında çocuklar için bu bağlamda önem taşıyan husus onların askere alınmaktan korunmasıdır.¹³

Uluslararası İnsani Hukukun genel koruma teminatları gibi Uluslararası İnsan Hakları Hukuku da doğal olarak çocuklar için silahlı çatışma durumlarında teminatlar öngörmektedir. Buna ilave olarak söz konusu hukuki tasarruflar çocuklar için özel olarak korunmaya gereksinimi olan grup olarak spesifik haklar kabul etmektedir. Çocukların silahlı çatışmalara katılmasının önlenmesine ilişkin düzenlemeler bu şekilde geleneksel olarak münhasıran sadece Uluslararası İnsani Hukukun tekelinde kalmamakta, İnsan Hakları Hukuku'nun hukuki enstrümanları ile de yapılmaktadır. Özellikle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 38.maddesi silahlı çatışmalarda çocukların korunmasına, anlaşmanın 39.maddesi ise silahlı çatışmaların mağduru olan çocukların rehabilite edilmesine ve yeniden entegre edilmesi yükümlülüğüne hasredilmiştir. Bu hükümler BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ilişkin ek protokolle tamamlanmıştır. Avrupa dışındaki alan bakımından çocuk hakları ve refahına ilişkin Afrika Şartı'nın 22.maddesi silahlı çatışmalarda çocuklar için öngördüğü hükümler nedeniyle özel bir öneme sahiptir.

Devletleri muhatap alan silahlı çatışmalar hukuku her ne kadar çocuklara prensip olarak kapsamlı koruma vaat ediyorsa da, bu düzenlemeler günümüzün devlet dışı aktörlerinin taraf

¹¹ HENCKAERTS, Jean-Marie/DOSWALD-BECK, Louise, Customary International Humanitarian Law, Vol.I: Rules, International Committee of the Red Cross, 2005, Rule 135 (Children), s.479

¹² bu maddeler 14,17,23,24,38 Nr.,5,50,76,82,89, 94,132 olarak karşımıza çıkmaktadır

¹³ NEUMANN, Katharina Laura Sophia, Das Kind als Opfer und Täter im bewaffneten Konflikt, Zeitschrift für internationale Strafrechtsdogmatik 2/2019, s.153-168

olduğu uluslararası niteliği olmayan çatışmalarda çocukların silahlı çatışmalardan korunması bakımından yetersiz kalmaktadır.¹⁴ Uluslararası Ceza Hukuku'nun silahlı çatışmalarda bireyleri muhatap kabul etmesinin bir sonucu olarak silahlı çatışmalarda spesifik suç unsurları üzerinden çocuklara özel koruma sağladığı görülmektedir. Örneğin Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü 15 yaşın altındaki çocukların ulusal silahlı kuvvetlere alınmasını yahut hasmane eylemlerde aktif olarak kullanılmasını savaş suçu,¹⁵ çocukların başka gruplara zorla entegre edilmesini soykırım suçu¹⁶ ve çocuklara silahlı çatışmalarda tecavüz, onları fuhşa zorlama, zorla gebe bırakma, kısırlaştırma, onlara karşı seksüel her türlü zor kullanmayı insanlığa karşı suç ve savaş suçu olarak kabul etmektedir.¹⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü bunun ötesinde çocuklar için kimi adli teşkilat ve usul hukuku düzenlemeleri içermektedir.¹⁸ Uluslararası Hukuka göre ulusal ceza prosedüründe çocukların doğal olarak usul haklarının da temin edilmesi gerekmektedir. Bu haklar özellikle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3.maddesinde ceza prosedürünün çocuğun çıkarlarını en iyi gerçekleştirecek şekilde yürütüleceğini genel prensip olarak dile getirilen hükmü detaylandıran 40.maddesinde düzenlemektedir.¹⁹

Uluslararası anlaşmalar çocuklara verilecek cezalar çerçevesinde de koruma standardı öngörmektedir. 18 yaşın altındaki çocuklara ölüm cezası yasağı birçok hukuki düzenlemede öngörülmektedir.²⁰ Bütün bu örnekler çocukların korunmasına ilişkin Uluslararası Hukuk düzenlemelerinin kapsamlı ve prensip olarak oldukça gelişmiş olduğunu göstermektedir. Problemlen olan husus bu düzenlemelerin fiilen icrasıdır.²¹ Devletler söz konusu anlaşmaları büyük ölçüde çekince ile onaylamaktadır. Onay durumunda da bu anlaşmalar ulusal hukukta

¹⁴ FOX, Mary-Jane, Child Soldiers and International Law: Patchwork Gains and Conceptual Debates, Human Rights Review Vol.7, No.1 (2005), s.27-48

¹⁵ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, 8.md., 2.fık., b-bendi, Nr.26, md.8, fık.2, e-bendi, Nr.7

¹⁶ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü 6.md.

¹⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü 7.md., 1.fık., g-bendi ve 8.md., 2.fık.,b-bendi Nr.22, e-bendi Nr.6

¹⁸ Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü md.35, fık.8, b-bendi ve md.42, fık.9; md.15, fık.4, 2.cümle ve md.16, 4.fık., 2.cümle ve md.16, fık.4, 3.cümleler

¹⁹ NEUMANN, Laura Katharina Sophia, s.160

²⁰ BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 37.md, a bendi, IV nolu Cenevre Sözleşmesinin 68.md., 4.fıkrası; I Nolu Ek Protokolün 77.md., 5.fıkrası; II nolu Ek Protokolün 6.md., 4.fıkrası; 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 6.md., 5.fıkrası; Paris Prensiplerinin 3.9 prensibi (söz konusu hüküm tahliye olanağı olmaksızın ömür boyu cezayı 18 yaşın altındaki çocuklar için yasaklamaktadır); 29.11.1985 tarihli (UN Dok. A/RES/40/33) gençlerin yargılanmasına ilişkin BM çerçeve kurallarının 17.2 sayılı kuralı

²¹ ROSEN, David M., s.302

dar bir çerçevede uygulama bulmakta ve ulusal mahkemeler uluslararası anlaşmaları çekimsiz uygulamaktadır.²²

Afrika devletleri tarafından yapılan çekinceler anlaşmalarda yer alan batılı devletler tarafından belirlenen, onların çocuk tanımını yansıtan standartların Afrikalı devletlerin gerçeklerine uymamasından kaynaklanmaktadır. Afrikalı devletler ülkelerindeki koşullar nedeniyle kendilerini silahlı çatışmalarda çocukların korunmasına ilişkin uluslararası anlaşmalara riayet etmekle mükellef görmemekte ve silahlı kuvvetlerine caiz olan yaş sınırının altındaki çocukları askere aldıkları nispette de bu anlaşmalara riayet etmemektedir. Devlet dışı silahlı grupların barış anlaşmaları için kovuşturma yapılmamasını önkoşul olarak ileri sürdükleri durumlarda da, bu gruplarda yer alan çocuk askerler bakımından uluslararası anlaşmalardan doğan mükellefiyetlerle bağdaşmayan durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde çocuk askerlerin yaygın olduğu devletlerde çocuk haklarının geçerliliği akamete uğramaktadır. Uluslararası seviyede çocuk hakları ihlallerinin takibini çıkar sahibi devletler yanı sıra, pratikteki imkânsızlıklar da zorlaştırmaktadır.

II - Çocuk Askerler

Çocuklar silahlı çatışmalarda korumasız olmamakla beraber, etkin bir şekilde korunmamaktadır. Çocuklar kendilerini silahlı çatışma içinde bulmakta, silahlı çatışmaya aktif olarak katılma durumunda kalmaktadır. Böyle bir durumda bugün için çok sayıda silahlı çatışmalarda görülen çocuk askerler sorunu karşımıza çıkmaktadır. Çocuk askerler kavramı belirsiz bir kavram olarak şimdiye dek Uluslararası Hukuk'ta bağlayıcı bir şekilde tanımlanmamıştır. Çocuk askerler kavramının belirlenmesinde bu nedenle Cape-Town prensipleri esas olmaya devam etmektedir.²³ Bu prensiplere göre çocuk asker 18 yaşın altında olan, düzenli silahlı kuvvetlerle yahut silahlı bir grupla herhangi bir fonksiyonu yerine getirmek üzere (hatta aşçı, paket taşıyıcı yahut haberci olarak) bağlantı içinde olan yahut aile ferdi olmaksızın bu tür gruplara refakat eden kişidir. Bu tanımlama seksüel amaçlarla ve zorunlu evliliklerle askere alınan kızları da kapsamaktadır. Bu tanım görüldüğü üzere sadece silahlı olanlarla sınırlı değildir.

A - Çocuk Askerlerin Türleri ve Çocuk Askerlerin Belirlenmesi

Çocuk askerler kavramı kapsamlı bir kavramdır. Çocuk askerler kavramı altında aktüel olarak iki kategori karşımıza çıkmaktadır. Bir tarafta bölgesel olarak sınırlı bir alanda,

²² CASSESE, Antonio, *International Criminal Law*, 1.Aufl., Oxford, New York, Oxford University Press 2003, s.305 vd.; FOX, Mary-Jane, s.50-55

²³ SQUIERS, Christine Martinez, s.584

uluslararası niteliği olmayan silahlı çatışmalarda ulusal silahlı güçlerde veya ulusal silahlı güçler dışındaki gruplarda yer alan klâsik çocuk askerler karşımıza çıkarken, diğer tarafta çocuk teröristler karşımıza çıkmaktadır.²⁴ Son kategori çocuk askerler de mütecanis olarak kategorize edilmemektedir. Çocuk teröristler de farklı menşeleri ve bununla bağlantılı farklı sosyal ve kültürel koşulları nedeniyle farklılıklara sahiptir. Batılı devletler bakımından yaşanan en doğrudan problem, yabancı savaşçı olarak anılan, batılı ülkelerden alınan ve savaşmak için ISIS gibi terör örgütlerinin eline geçen, çatışma bölgelerine giden henüz reşit olmamış (terörist) yabancı çocuk askerlerdir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 2014 tarihli, 2178 sayılı rezolüsyonunda bu savaşçılar *"individuals who travel to a state other than their states of residence or nationality for the purpose of the perpetration, planning, or preparation of, or receiving of terrorist training, including in connection with armed conflict"* (silahlı çatışmalarla bağlantılı olanlar dahil olmak üzere terör eğitimi almak, planlamak, hazırlamak veya terör eğitimi almak amacıyla ikamet ettiği veya uyruğu olduğu devletten başka bir devlete seyahat eden kişiler) olarak tanımlanmıştır. ISID'in bölgesel olarak dağılması ile batılı devletler kendi savaşçılarının ve onların çatışma bölgelerinde doğan ve yetişen çocuklarının, özellikle henüz reşit olmamış olanların (küçüklerin) ne olacakları sorunu ile yüzleşmek durumunda kalmıştır.²⁵

Yabancı çocuk askerler de klâsik çocuk askerler gibi silahlı gruplarla aktif bir bağlantı içindedir ve kapsamlı tanım muvacehesinde çocuk askerler olarak nitelendirilmektedir. Bununla beraber yabancı çocuk askerler klâsik çocuk askerlerden birçok bakımdan farklılık göstermektedir.²⁶ Klâsik çocuk askerler ve yabancı çocuk askerler arasındaki fark iki kategori çocuk askerlerin konuya ilişkin motivasyon farklılığından ileri gelmektedir.²⁷ Klâsik çocuk askerler için hiçbir zaman söz konusu olmamasına karşılık yabancı çocuk askerler ulusal seviyede kural olarak eylemleri nedeniyle Ceza Hukuku muvacehesinde sorumlu tutulmaktadır.

²⁴ BLOOM, Mia, *Weaponizing the Weak: The Role of Children in Terrorist Groups*, bknz.: Mark A.Drumbl/Jastine C.Barret (Hrsg.), *Research Handbook on Child Soldiers*, Chapter 9, Elgar Publishing 2019; Orla Lynch/Sharon Lambert, Centre of Excellence, RAN Issue Paper, *Child Returnees from Conflict Zones*, November 2016

²⁵ *foreing fighters - Cubs of the Caliphate için bknz.: MAHMOOD, Sara, Cubs of the Caliphate, The Islamic State's Focus on Children*, Vol.8, Issue 10, 2016, s.9 vd., RSIS Publications, Singapore

²⁶ BLOOM,Mia/HORGAN,John, *Small Arms, Children and Terrorism*, 2019, s.248 vd., Cornell University Press

²⁷ QUÉNIVET, Noëlle, *Does and Should International Law Prohibit the Prosecution of Children for War Crimes?*, EJIL, Vol.28, Iss.2 (2017), s.433 vd.

Çocuk askerler arasında yapılan bu fark şimdiye dek hukuki düzenleme konusu olmadığı gibi, konu akademik tartışmalarda da sınırlı olarak yer almaktadır.²⁸ Klâsik çocuk askerler ve yabancı çocuk askerleri birbirinden ayırmak için her iki tür çocuk askerlerin önce kendi özellikleri ile ele alınması ve bu özelliklerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

B - Klâsik Çocuk Askerler

Klâsik çocuk askerler genelde iç savaş benzeri silahlı çatışmalarda, bölgesel sınırlı silahlı çatışmalarda karşımıza çıkmaktadır.

1- Mağdur olarak klâsik çocuk askerler

Klâsik çocuk asker aynı zamanda hem mağdur hem de suçludur.²⁹ Sık şekilde çocuk askerler askere alınmaları nedeniyle Uluslararası Hukuk suçu mağdurdur; ulusal ve Uluslararası Hukuk'a göre suç teşkil eden eylemi onu askere alanlar ona karşı işlemiş olmaktadır. Çocuk asker Uluslararası İnsani Hukuk'a göre ancak aynı zamanda savaşçı olarak Uluslararası Hukuk suçu teşkil eden eylemler gerçekleştirmektedir. Ortaya çıkan karışık bu tablo ışığında çocuk askerin işlemiş olduğu suçlar nedeniyle Ceza Hukuku muvacehesinde kovuşturmaya uğraması konusunda Uluslararası Hukuk açık bir cevap vermemekte, çocuk askerler için paradoksal bir statü öngörmektedir.³⁰

Uluslararası Hukuk çocuk askeri çocuk olarak barışta ve savaşta prensip olarak koruma altında kabul ederken, Uluslararası İnsani Hukuk çocuk askeri asker ve savaşçı olarak Uluslararası Hukuk muvacehesinde sahip olduğu hakları ile bağdaşmaz bir şekilde askeri saldırıların meşru hedefi olarak kabul etmektedir.³¹ Bu paradoksun çözülmesi kolay değildir. Silahlı çatışmaya katılan çocuğun koruma statüsünün sona ermesi Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin uluslararası teamül hukukunu kodifiye eden çalışmasında Cenevre Sözleşmelerinin I Nolu Ek Protokolünün 3.maddesi paralelinde teyit edilmiştir.³² Söz konusu düzenlemede savaş eylemlerine katılan sivillerin koruma statüsünü kaybedeceği öngörülmektedir. Buna göre savaş eylemlerine katılan çocuklar silahlı kuvvetlerin yahut silahlı

²⁸ BLOOM, Mia/ HORGAN, John, s.27 vd.

²⁹ GROSSMAN, Nienke, Rehabilitation or Revenge: Prosecuting Child Soldiers for Human Rights Violations, Georgetown Journal of International Law, Vol.38, Issue 2 (2007), s.323

³⁰ Report of the Secretary-General on the Establishment of a Special Court for Sierra Leone, UN Dok.S/2000/915 vom 4.10.2000, Rn.32

³¹ STRÜWER, Elisabeth, Zum Zusammenspiel von humanitärem Völkerrecht und den Menschenrechten am Beispiel des Targeted Killing, 1.Aufl.2010, Peter Lang GmbH, Frankfurt a.M., s.106)

³² bkz.: HENCKAERTS, Jean-Marie/DOSWALD-BECK, Louise, Rule 6, s.19

grupların düşmanca eylemlerine katıldıkları nispete sivillere tanınan koruma statüsünü kaybedecek ve savaşı olarak askeri saldırıların meşru hedefi olacaktır.³³

Uluslararası suç oluşturan bir eylem olarak çocukların askere alınmasının onlara sivillere tanınan korumanın kalkmasına yol açması Uluslararası Sürekli Adalet Divanı tarafından Ntaganda davasında³⁴ İnsani Hukukun onlara tanıdığı teminata aykırı bulunmuştur. Hazırlık Dairesi görüşünü ağır hukuk ihlallerinin yol açtığı durumların hukuken tanınmamasına ilişkin genel hukuk prensibine istinat ettirmiş ve savaş suçu işlenerek 15 yaşın altındaki çocukların zorla silahlı kuvvetlere alınmasının, askerlikle mükellef kılınmasının veya onların düşmanca eylemlerde aktif olarak kullanılmasının İnsani Hukukun onlara tanıdığı korumanın kaybedilmesine yol açmayacağı şeklinde açıklamıştır.³⁵

Klâsik çocuk askerlerin korunması gereken çatışma mağduru olarak görülmesi eğilimi Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın kararlarında açık şekilde ortaya çıkmaktadır.³⁶ Bu şekilde klâsik çocuk askerler batı toplumlarında mutabakatla genel olarak sorumluluk sahibi olarak değil, korunma hakkı olanlar olarak kategorize edilmektedir.³⁷ Çocuk askerler bu yaklaşıma göre silahlı çatışmaya pasif bir mağdur olarak zorla askere alınarak dahil edilmektedir (SALOMÉ, Jacqueline, s.36). Silahlı çatışmalarda işlenen uluslararası suçlar nedeniyle yargılanan çocuklar için Paris Prensipleri çocukları fail olarak görmek yerine onları öncelikli olarak uluslararası suçların mağduru olarak görülmesini,³⁸ cezai kovuşturmanın uluslararası suçları çocuklara karşı işleyenlere karşı yapılmasını kabul etmektedir.³⁹ Suç işleyen çocuk askerler onları askere alan erişkinlerin mağduru. Bu nedenlerle çocuk askerler eylemlerinden hukuken sorumlu tutulamazlar. Çocukların eylemleri tereddütsüz şekilde

³³ FRANCIS, David J., s.207 vd.

³⁴ MARKISEN, Eric M., Juvenile Law and Jihad: Exploring Anti-Terror Legislation and Calling for Mandatory Juvenile Treatment of Radicalized Teens Joining ISIS in Syria, Wis.Int'l L.J., Vol 34, Issue 1 (2016), s.182

³⁵ IStGH (TC VI), Prosecutor v. Bosco Ntaganda, Second Decision on the Defence's Challenge to the Jurisdiction of the Court in Respect of Counts 6 and 9, ICC-01/04-02/06, 4.1.2017, Rn.53

³⁶ IStGH (PTCII), Prosecutor v. Bosco Ntaganda, Decision Pursuant to Article 61 (7) (a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Bosco Ntaganda, ICC-01/04-02/06-309, 9.6.2014, Rn.7 vd.

³⁷ SALOMÉ, Jacqueline, Children Accountability and Justice: Advancing Restorative Justice for Child Soldiers and Child Pirates, Allons-Y, Vol.1, Nr.1 1(2016), Dalhousie University, s.33

³⁸ 'Child' refers to any person less than 18 years of age (...) der Principles and Guidelines on Children Associated with Armed Forces or Armed Groups vom Februar 2007 (iF. Pariser Prinzipien); Prinzip 3.6 der Pariser Prinzipien)

³⁹ SQUIERS, Christine Martinez, s.567

erişkinlerin emir ve talimatlarına istinat etmektedir. Bu nedenle de bu eylemlerin sorumluluğu onlara istinat edilemez.

2 - Klâsik çocuk askerlerin kovuşturmayaya uğraması

Bu yaklaşıma uygun olarak iç savaş benzeri çatışmalarda hemen hemen münhasıran çocukları askere alan yetişkinler Ceza Hukuku muvacehesinde kovuşturmayaya uğrarken, askere alınan çocuklar için rehabilitasyon yapılması önerilmektedir.⁴⁰ Bu durum klâsik çocuk askerler için prensip olarak gerek uluslararası, gerekse ulusal seviyede kabul görmektedir.

Paris prensiplerinin 8.6 nolu prensibinin tavsiyesine uygun olarak şimdiye dek çocuk askerler Uluslararası Hukuka göre uluslararası bir mahkemede yargılanmamıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün 26.maddesine göre mahkemenin eylem sırasında 18 yaşın altında olanları yargılama yetkisi bulunmamaktadır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ve Ruanda Mahkemesi'nin Statüsünde çocukların yargılanması ile ilgili bu tür özel bir düzenleme olmamasına karşın her iki mahkeme de çocuklarla ilgili bir yargılama yapmamıştır. Hybrid mahkemelerin yargılama uygulamasında statülerinin belli bir yaş sınırından sonra yargılama yetkisi öngörmesi halinde çocukları yargılama örnekleri bulunmaktadır.⁴¹ Eylem sırasında 14 yaşında olan çocuğun insanlığa karşı işlenen suç nedeniyle Doğu Timor'da Dili Distrikt Mahkemesinin özel dairesinde yargılanması uluslararası suçlar nedeniyle çocukların kovuşturmayaya uğramasında bir emsal teşkil etmemektedir. Bunun nedeni sanığın insanlığa karşı suç nedeniyle değil, Endonezya hukukuna göre adam öldürme suçu nedeniyle yargılanmasıdır.⁴²

Özel bir durum olarak ancak bu bağlamda Sierra Leone Mahkemesi Statüsü karşımıza çıkmaktadır.⁴³ Mahkemenin statüsüne göre çocukların uluslararası suçlar nedeniyle yargılanması kabul edilmiştir. Mahkeme statüsünün 7.madde, 1.fikrası 15 yaşın altındaki çocukların yargılanmasını mahkemenin yargılama yetkisinin dışında tutarken, 15 ve 18 yaş arasındakileri aynı hükümde açıkça yargılama yetkisinin kapsamında kabul etmiştir. Bu statüde

⁴⁰ SALOMÉ, Jacqueline, s.36

⁴¹ Doğu Timor'da 12 yaşın üstündekiler tarafından işlenen ağır suçlara ilişkin yargılama yetkisi, Bosna-Hersek Mahkemesi'nin 14 yaşın üstündekiler tarafından işlenen savaş suçlarına ilişkin yargılama yetkisi için bkz.: QUÉNIVET, Noellé, s.447

⁴² bkz.: Judicial System Monitoring Programme (JSPM), the Case of X: A Child Prosecuted for Crimes Against Humanity, Dili, Timor-Leste, 2005

⁴³ MORSS, John R., The Status of Child Offenders Under International Criminal Justice: Lessons From Sierra Leone, Deakin Law Review, Vol.9, No.1 (2004), s.213 vd.

yer alan hüküm de hiçbir zaman öngörüldüğü şekilde uygulanmamıştır. Hükümet ve halk yaştan bağımsız olarak uluslararası suç işleyen herkesin cezai kovuşturmayla uğramasını isterken, hükümet dışı kuruluşlar özel mahkemenin 18 yaşın altındakileri yargılamasını, onların rehabilite edilmesini riske atacağı için karşı çıkmıştır.⁴⁴ Özel mahkemenin statüsünde 15-18 yaş arasındakileri yargılama yetkisinin açıkça öngörülmesi mahkemenin Sierra-Leone halkı nezdinde meşruiyetini temin amacına istinat ettirilmektedir. Savcılığa statünün 15.madde, 6.fıkrası muvacehesinde uygun gördüğü başka mekanizmalara başvuru olanağı verilmesi Sierra-Leone’de Gerçeklik ve Barışma Komisyonu’nun gençlerin rehabilite edilmeleri ve yeniden topluma kazandırılmaları için önemli rol oynayabileceği beklentisinden kaynaklanmıştır. Çocuk askerler statünün 15.madde, 6.fıkrasında yer alan normatif siyasi yaklaşım ışığında hakkında kovuşturma yapılan asli sorumlular arasında değerlendirilmemiştir. Savcılık kısa bir süre sonra Gerçeklik ve Barışma Komisyonu’nun yaklaşımına uygun olarak 18 yaşın altındakiler için kovuşturmayı sonlandırmıştır.⁴⁵

Ulusal seviyede de çocuk askerlerin kovuşturulması çok farklı yürütülmektedir. Ulusal seviyede çok istisnai durumlarda 18 yaşın altındakiler için kovuşturma yapılmaktadır. Bu bağlamda zikredilen örnekler arasında Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde ölüm cezası infaz edilmeyen dört çocuk, Uganda’da 14-16 yaş arasında davası düşen iki çocuk örneği bulunmaktadır.⁴⁶ Bunun dışında ulusal seviyede klâsik çocuk askerlerin kovuşturmasında çekimser davranıldığı görülmektedir. Ruanda halkı da çocuk askerler tarafından işlenen suçlar bakımından aynı yaklaşımı ortaya koymuştur.⁴⁷ Ruanda hükümeti bununla beraber çocukların yargılanması konusunda karar almıştır.⁴⁸ Liberya’da da çocuk askerlerin toplumsal uzlaşya uygun olarak kovuşturmayla uğramamasına karşılık onların ebeveynleri yahut onları suça yönelten kişiler kovuşturmayla uğramıştır.

Devletlerin çocuk askerler konusunda cezai kovuşturma yanlısı olmamasının değişik nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin arasında çocuk askerlerin mağdur olarak görülmesi yanı sıra psikolojik ve siyasi nedenler de bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak bu yaklaşımın

⁴⁴ THOMAS, Martin Action, s.17

⁴⁵ CRANE, David M., Prosecuting Children in Times of Conflict: The West African Experience, Human Rights Brief Vol.15, Iss.3 (2008), s.11-17

⁴⁶ QUÉNIVET, Noellé, s.442

⁴⁷ REIS, Chen, Trying the Future, Avenging the Past: The Implications of Prosecuting Children for Participation in International Armed Conflict, Colum.Hum.Rts. L. Rev., Vol.28 (1997), s.629

⁴⁸ REIS, Chen, s.655

pratik nedenleri bulunmaktadır. Bir kısım devletlerin ulusal ceza hukuklarında savaş suçları yer almamaktadır. İlgili suç düzenlemelerinin bulunması halinde de (Afrika örneğinde) uluslararası niteliği olmayan silahlı çatışmalarda kural olarak işlevini yerine getiren bir yargı sisteminin bulunmaması kapsamlı bir ceza kovuşturması yapılamamasına yol açmaktadır. Cezai kovuşturma kural olarak asli sorumlularla sınırlı olarak yapılmaktadır.⁴⁹ Kimi durumlarda çocuklara ilişkin kovuşturmanın silahlı çatışma ertesinde olan ülkeye yeniden inşa için gelen kurum ve hükümet dışı kuruluşların yaklaşımına uymaması nedeni ile de gerçekleşmediği görülmektedir. Silahlı çatışmayı geride bırakan bir ülkede çocuklar hakkında kovuşturma yapılmaması toplumsal barış, entegrasyon ve rehabilitasyon amacına daha uygun düşmektedir.⁵⁰

3 - Çocuk askerleri mağdur olarak gören yaklaşım

Çocuk askerleri mağdur olarak gören yaklaşım silahlı çatışma ertesindeki toplumsal gereksinimlerle uyum içindedir.⁵¹ Çocuk askerlere karşı söz konusu silahlı çatışmalarda tecavüz, sakat bırakma ve öldürme gibi en acımasız uluslararası suçlar işlenmekte veya çocuk askerler bu tür suçları işlemeye zorlanmaktadır.⁵² Bununla beraber çocuk askerlerin rollerinin çeşitli nedenlerle sadece mağdur olmaya indirgenmemesi gerekmektedir.⁵³ Onların fail olma rollerinin reddedilmesi sadece onların Ceza Hukuku muvacehesinde kovuşturmaya uğramalarını engellemekle sınırlı kalmayıp bu konuyla iştiğal edilmesini de engellemektedir. Böyle bir durum mağdurun çıkarlarına ters düştüğü gibi, adalet anlayışına da ters düşmekte, onların yeniden topluma entegre olmalarını, aynı paralelde onların suçluluk ve pişmanlık duygusunu taşımalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle mağdur olma yaklaşımı onlara yarardan çok zarar verme potansiyeline sahiptir. Mağdur olma yaklaşımı devletlerin ağır insan hakları suçlarına kovuşturma yapma mükellefiyetine de ters düşmektedir. Bu mükellefiyet kısmen açıkça, kısmen zımmen uluslararası anlaşmalarda düzenlenmektedir.⁵⁴ Bu tür silahlı çatışmalarda devletlerin cezai tatbikat mükellefiyeti Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin uluslararası teamül hukukunu kodifiye eden çalışmasında (158.kural) da karşımıza çıkmaktadır.

⁴⁹ QUÉNIVET, Novellé, s.442 vd.

⁵⁰ GROSSMAN, Nienke, s.323

⁵¹ QUÉNIVET, Novellé, s.449 vd.

⁵² GROSSMAN, Nienke, s.351 vd.

⁵³ SALOMÉ, Jacqueline, s.36,48

⁵⁴ GROSSMAN, Nienke, s.336 vd.

Savaş suçlarına ve ağır uluslararası suçlara benzer formülasyonlarla Roma Statüsünün dibacesinde de yer verilmiştir. Uluslararası niteliği olan silahlı çatışmalarda işlenen ağır uluslararası suçlar için Cenevre Sözleşmelerinde devletlerin kovuşturma mükellefiyetinin açık olarak öngörülmesine karşılık, uluslararası niteliği olmayan silahlı çatışmalarda Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlâl durumları için devletlerin kovuşturma mükellefiyetinin Cenevre Sözleşmelerinin ortak hükmü olan 3.maddede yer almaması bu bağlamda tereddüt yaratmaktadır.⁵⁵ Çocuk askerlerin münhasıran mağdur olmalarına odaklanılarak devletlerin kovuşturma mükellefiyetinden muaf kılınmaları çocuk askerleri koruma mükellefiyeti ile onlar hakkında kovuşturma mükellefiyeti arasında bir denge kurulması gerekliliğini göz ardı etmektedir. Çocuk askerleri genel olarak münhasıran mağdur olarak gören yaklaşım mutlak olarak doğru değildir. Uluslararası Hukukun ve ulusal hukukun çocuk askerlerin fail rolünü ortaya koyarak kovuşturma uygulamasına daha detaylı şekilde eğilmesi ve ayrıntıları belirlemesi gerekmektedir.

4 - Yabancı Çocuk Askerler

Terör örgütlerinin hâkim olduğu çatışma alanlarından kendi ülkelerine dönen çocuk teröristler bakımından ulusal kovuşturma uygulaması büyük ölçüde tamamen ters bir yönde gelişmiştir. Özellikle Irak ve Suriye’de yabancı savaşçı olarak ISID’e bağlı çocuk teröristler sorunu bugün için batı ülkelerini büyük ölçüde meşgul etmektedir. Uluslararası ve ulusal seviyede uygulamada kovuşturmada muaf kılınan klâsik çocuk askerlerden farklı olarak yabancı çocuk askerler ülkelerine dönüşleri ertesinde ulusal seviyede prensip olarak Ceza Hukuku muvacesinde sorumlu tutulmaktadır.⁵⁶

a - Sayılarla dönüş yapan yabancı çocuk askerler

Irak ve Suriye’de bulunan bu çocukların çoğunun çatışma bölgelerinde doğması nedeniyle sayısını tahmin etmek zordur.⁵⁷ 2018’de yapılan bir araştırma 1502 çocuğun batı Avrupa menşeli olduğunu ortaya koymuştur.⁵⁸ Bu çocukların büyük bir kısmı Fransa ve

⁵⁵ GROSSMAN, Nienke, s.337 vd.

⁵⁶ bu çerçevede yapılan eleştiriler için bkz.: HAMILTON, Carolyn/COLONNESE, Flavia/ DUNAISKI, Maurice, UNICRI, Children and Counter-Terrorism, 2016, 77

⁵⁷ RAGAZZI, Francesco / WALMSLEY, Josh, The Issue of Foreign Fighters: Member States’ Approach (External Study), bkz.: EPRS, The Return of Foreign Fighters to EU Soil, Ex-Post Evaluation, 2018, Teil II, 23,31

⁵⁸ COOK,Joana/ VALE,Gina, From Daesh to “Diaspora”: Tracing the Women and Minors of the Islamic State, ICSR, Department of War Studies, Kings College London), 2018, s.3,28 vd.

Almanya menşelidir.⁵⁹ Kaynaklara göre 834 yabancı çocuk savaşçı ülkesine geri dönmüştür.⁶⁰ Bu oldukça yüksek sayıların, çatışma bölgelerinde doğan çocuklara ilişkin verilerdeki boşluk dikkate alındığı takdirde daha da yüksek ortaya çıkması olasıdır.⁶¹ Bu bağlamda mevcut verilerin değerlendirilmesinde de sorunlar çıktığı görülmektedir. Örneğin, kimi araştırmalar sadece çocukları söz konusu sayılara dahil etmektedir; bu çerçevede farklı kavramların kullanılması karşılaştırmalı analizi zorlaştırmaktadır. Hollanda ve Belçika belli bir yaştan sonra çocukları terörist yabancı asker olarak nitelendirmektedir.⁶² ISID savaşçıları için 15 yaşın üstündekiler yetişkin muamelesi görmektedir.⁶³ ISID'in bölgesel olarak çekilmesinden itibaren ülkelerine geri dönenlerin sayılarında artış olmuştur.

b - Geri dönen yabancı askerlerin Ceza Hukuku muvacehesinde durumu - sanık olmaları
Geri dönen yabancı askerlerin kovuşturulması ulusal ceza hukukuna göre yapılmaktadır. Uluslararası seviyede bu çerçevede onları yargılayacak bir mahkeme bulunmamaktadır. Böyle bir yetki kullanımını sadece Uluslararası Ceza Mahkemesi bakımından söz konusu olabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin de ancak statüsününün 26.maddesine göre 18 yaşın altındaki kişileri yargılama yetkisi yoktur. Devletler yabancı çocuk askerlerin kovuşturulmasında yetkili olsa da Uluslararası Hukukun ulusal kovuşturmanın çerçevesini çizdiği kabul edilmektedir. Çocuk teröristin fail rolünün sınırı uluslararası seviyede belirlenmektedir. Bağlayıcı uluslararası anti-terör düzenlemelerinde çocuklar prensip olarak fail olarak kabul edilmemektedir.⁶⁴ Uluslararası Hukuk tasarrufu olarak bağlayıcı niteliği olmayan Paris Prensiplerinin 3.6, 3.7, 8.6 ve 8.7 nolu prensipleri silahlı kuvvetlere yahut silahlı gruplara mensup tüm çocukları cezai eylemlerin faili olarak görmektedir. Buna ilave olarak terörizmle dünya çapında mücadeleye ilişkin BM stratejisine ilişkin 70/291 sayılı BM Rezolüsyonu cezaya müstahak terör eylemleri bağlamında çocukları potansiyel fail olarak görmekte, ancak onların Uluslararası Hukuk ve özellikle çocukların etkin şekilde yeniden topluma entegrasyonu ve

⁵⁹ COOK,Joana/ VALE,Gina., s.17

⁶⁰ COOK,Joana/ VALE,Gina., s.15,17

⁶¹ COOK,Joana/ VALE,Gina., s.30

⁶² RAGAZZI, Francesco/WALMSLEY, Josh, s.23,32

⁶³ BARRETT, Richard, Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees, The Soufan Center/The Global Strategy Network (Hrsg.) 2017, s.35

⁶⁴ çocuk teröristler için genel olarak esas alınan Uluslararası Hukuk tasarrufları için bkz.: HAMILTON, Carolyn/ COLONNESE, Flavia/ DUNAISKI, Maurice, s.77; United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System, 2017, s.70)

haklarına ilişkin anlaşmaya uygun olarak onur ve ihtiyaçları dikkate alınarak muamele edilmesini öngörmektedir.⁶⁵

Genel tutulan bu tavsiyeler dışında çocuk teröristlerin ulusal ceza hukuku muvacehesinde ne şekilde muamele edileceğine ilişkin uluslararası yönlendirici esasların bulunmaması devletleri somut olay bazında sorunun çözümüne zorlamaktadır. Çocuk teröristler ülkelerine dönüşlerinde üç farklı hukuki rejime göre muamele görmektedir. Çocuk teröristler ya her genç suç işleyen gibi, ya da kendileri için öngörülen özel hukuki düzenlemelere göre muamele görecektir.⁶⁶ Avrupalı devletler şimdiye dek ikinci modeli uygulamıştır. Maddi hukuk bakımından terör eyleminin tanımında ilgili ulusal hukuk esas alınmaktadır. Yabancı çocuk askerlerin Irak'da ve Suriye'de işlemiş oldukları suçların kanıtlanmasının oldukça zor olması nedeniyle, kanıtlanması nispeten kolay olan örneğin, terör örgütü üyeliği, terörist amaçlarla onların söz konusu bölgelere seyahatleri, terör eylemlerine veya terör eylemlerine hazırlık eylemleri ve bu eylemlerle bağlantı içinde görülen eylemler açılan davalarda hareket noktası olarak kabul edilmektedir.⁶⁷ Soruşturma mercilerinin çatışma bölgelerindeki şüphelilerle ilgili yaptıkları incelemeler savaşçılara ulusal hukuka göre öldürme ve şiddet uygulama yanı sıra, hatta savaş suçları dahi isnat edilebileceğini göstermektedir.

Kovuşturma konusu diğer suçlar paralelinde yabancı çocuk askerlerin kovuşturulmasında ağırlık teşkil eden suçlar terör eylemleridir. Bu durum BM Çocuk Hakları Konvansiyonu ve Konvansiyonun ihlâliyle bağlantılı sorunlara yol açmaktadır.⁶⁸ Bu bağlamda sorunların ortaya çıkması daha çok ulusal Anti-Terör kanunlarının özel usul hükümleri içermesinden ve olağan soruşturma olanaklarının ölçüsünü aşan düzenlemeler öngörülmesinden ileri gelmektedir. Bu bağlamda tutukluluk için gerekli koşulların göz ardı edildiği, gözaltında kalma süresinin uzatıldığı, hukuki yardım alma hakkının geciktirildiği ve alternatif prosedürlere başvuru olanağının azaltıldığı yahut verilmediği görülmektedir.⁶⁹ Fransız hukukundaki açık örnekte, terör suçu sanıkları gençler belli koşullar altında 96 saate kadar gözaltında kalabilmekte ve 16

⁶⁵ A/RES/70/291, 1.7.2016, Rn.18

⁶⁶ von der HEIDE,,Liesbet/GREENEN, Jip, Children of the Caliphate - Young IS Returnees and the Reintegration Challenge, ICCT Research Paper, August 2017, s.17 vd.

⁶⁷ SHEAHAN,Frances, Children, The Justice System, Violent Extremism and Terrorism: An Overview of Law, Policy and Practice in Six European Countries, IJJO, Regional Overview Report 2018, Brussel, s.50

⁶⁸ HAMILTON, Carolyn/COLONNESE, Flavia/ DUNAISKI, Maurice, s.28

⁶⁹ SHEAHAN,Frances, s.14

yaşın üstündeki terör suçları sanıkları gençler için gözaltı süresinin 3 aya kadar uzatılması kabul edilmektedir.⁷⁰

Terör suçu şüphesi nedeniyle yahut suçüstü yakalanan çocuklar için öngörülen özel düzenlemeler sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Kimi devletler terör eylemleri bağlamında alışılmışın dışında bir yaşın altındaki çocuklar için ceza hukuku muvacehesinde sorumluluk kabul etmektedir (UNOCS, s.76,81). Almanya, Hollanda ve İngiltere ve 20 AB üyesi devlette gençler için özel bir yargılama sistemi kabul edilmektedir. Terör eylemleri nedeniyle yargılanan çocuklar gençler için öngörülen mahkeme tarafından değil, prensip olarak yetişkinler için yetkili mahkemelerde yargılanmaktadır. Bu durum özellikle Almanya'da problem teşkil etmektedir. Zira gençlik mahkemesinden yetişkin mahkemesine yetki kaydıran bu uygulama 8.7 nolu Paris prensibine göre 18 yaşın altındakilere cezai prosedürün uygulanamayacağı bir eylem nedeniyle çocuk askerler hakkında yargılama yapılmasını mümkün kılmaktadır.⁷¹ Fransa'daki uygulamada Fransa'ya geri dönen 13 yaşın üstündeki yabancı çocuk askerler mahkemede yargılanmaktadır.⁷² Muayyen koşullarda belli terör suçları nedeniyle hüküm giyen 16 yaşın üstündekilere ceza indirimini yapılmaması karara bağlanabilmektedir.⁷³ Belçika'da terör suçları şüphelisi gençler potansiyel genç suçlu olarak görülmemekte, tehlike altında desteğe ihtiyacı olan çocuklar olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın sonucu olarak davalar uzman yargıçlar tarafından somut durum ve çocukların gereksinimleri dikkate alınarak görülmektedir.⁷⁴

Diğer taraftan ancak Belçika'da da çocukların olağan gençlik mahkemeleri sisteminden çıkarılarak, onlara gençlere özgü spesifik Ceza Hukuku kurallarının uygulanmaması olasılığı bulunmaktadır. 16 yaşın üstündekilerin belli koşullar altında güncel yasalara göre (İnsani Hukukun ağır ihlâli ve terör eylemleri nedeniyle) genişletilmiş gençlik mahkemelerinde yetişkinler için geçerli Ceza Hukukuna göre yargılanmaları ve haklarında ömür boyu hapis

⁷⁰ SHEAHAN, Frances, s.35

⁷¹ Çocuklar hakkında terör örgütüne üyelik nedeniyle dava açılmaması nedenleri için bkz.: BECKER, Jo, Some Child Soldiers Get Rehabilitation, Others Get Prison, Published in Atlantic Council, 4.3.2019

⁷² van GINKELS, Bibi/ MINKS, Simon, Addressing the Challenge of Returnees: Threat Perceptions, Policies and Practices in the Netherlands, bkz.: Thomas Renard/Rick Coolsaet (Hrsg.), Returnees: Who are They, Why are They (Not) Coming Back and How Should with Deal? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands, Egmond Paper Nr.101,2018, s.59,65

⁷³ SHEAHAN, Francis, s.46,30

⁷⁴ van GINKELS, Bibi/ MINKS, Simon, s.37

dışında cezalara hükmedilmesi mümkün olacaktır.⁷⁵ Avusturya’da çocuklar spesifik anti terör kanunlarına göre kural olarak yetişkinler için yetkili mahkemelerde yargılanmaktadır. Bu davalarda yetişkinler için geçerli usul hukukunun uygulanması eleştiri konusu olmaktadır.⁷⁶ İsviçre’de çocukların terör eylemlerinin takibi prensip olarak kantonların yetki alanındadır; davalar spesifik gençlik mahkemelerinde görülmektedir (UNODC, 80). Ülkelerine dönüş yapan çocuk askerler genelde mağdur olarak görülmekle beraber haklarındaki yargılamının özel gençlik mahkemelerinde spesifik usul hukukuna göre değil, yetişkinler için yetkili mahkemelerde yetişkinler için geçerli usul hukukuna göre yapıldığı görülmektedir.⁷⁷

5 - Klâsik Çocuk Askerlere ve Yabancı Çocuk Askerlere Farklı Muamele Edilmesinin Nedeni

Çocuk teröristlerin ulusal seviyede klâsik çocuk askerlerden farklı olarak kovuşturmaya uğramaları çocuk teröristlerin tamamen farklı bir bağlamda suç teşkil eden eylemlerini gerçekleştirmiş olmalarından ileri gelmektedir.⁷⁸ Klâsik silahlı çatışmalarda işlenen uluslararası suçlar ve terör eylemleri prensip olarak farklı nedenlere istinat etmektedir; onları suç teşkil eden eylemlere iten nedenler farklıdır. Yabancı çocuk askerlerin terör örgütü için gerçekleştirdikleri terör eylemlerinden batı ülkeleri klâsik çocuk askerlerin geleneksel Uluslararası Hukuka göre suç teşkil eden eylemlerine nazaran daha farklı etkilenmektedir. Klâsik çocuk askerler bölgesel olarak sınırlı ve batı ülkelerinden uzakta lokalize silahlı çatışmalarda savaşmaktadır. Klâsik çocuk teröristlerin eylemleri çatışma alanının dışındaki hedeflere yönelmediği, bu eylemler terör örgütünün hakim olduğu alanda cereyan ettiği için Avrupalı devletler bu eylemlerden etkilenmemektedir. Terör eylemleri ancak günümüzde coğrafi olarak dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıktığı nispette bu eylemler transnasyonel nitelik kazanmaktadır.⁷⁹ Terör için belirleyici olan kriter tesadüfi olarak seçilen günahsız hedeflere, beklenmeyen şekilde yapılan saldırılardır.⁸⁰ Terör mağdurları böyle bir durumda Afrikalı savaşçılar, çatışma bölgesinde yaşayan siviller değil, silahlı çatışmalardan tamamen uzakta, güvenli yaşam süren batı ülkeleri yurttaşları ve batılı devletler olmaktadır. Terör çatışmalarından doğan tehdit bu nedenle batı dünyası bakımından önem taşımaktadır. Batı

⁷⁵ SHEAHAN, Francis, s.32,45

⁷⁶ SHEAHAN, Francis, s.32,45 vd.

⁷⁷ SHEAHAN, Francis, s.10 vd.

⁷⁸ QUÉNIVET, Noellé, s.433 vd.

⁷⁹ SQUIERS, Christine Martinez, s.567

⁸⁰ MARKISEN, Eric M.,s.185

ülkelerine doğrudan zarar veren eylemler yapmamış çocuk teröristlerin çatışma bölgelerinden kendi ülkelerine dönmeleri ülkelerinde veya başka bir batı ülkesinde de terör eylemi gerçekleştirecekleri kuşkusuz doğurmaktadır. Onların çatışma bölgelerinde gerçekleştirdikleri eylemler ülkelerinin güvenliği bakımından potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır. Afrikalı sivillere karşı çocuk askerlerin işledikleri uluslararası suçlar batı ülkelerini İnsani Hukuk bakımından rahatsız etse de, çocuk askerlerin eylemleri kendi güvenlikleri bakımından risk oluşturmadığı nispette göz ardı edilebilmektedir. Bu tablo batı ülkelerinde klâsik çocuk askerlerin eylemlerine bakış ile modern çocuk teröristlerin eylemlerine bakış arasındaki farkı ortaya çıkarmaktadır. Çocuk askerlerin eylemleri ciddiye alınmaz iken, çocuk teröristlerin eylemleri korku yaratmaktadır. Bu durum çocuk teröristler bakımından klâsik çocuk askerler için kabul edilen mağdur olma yaklaşımının reddine yol açmıştır. İki kategori çocuk askerlerin silahlı çatışmalara katılma ve suç teşkil eden eylemleri yapma nedenlerinin farklılığı da bu bağlamdaki yaklaşımı etkilemektedir.

Klâsik çocuk askerler çeşitli zorunluluklar ve sosyo-ekonomik nedenlerle çatışmaya katılırken, yabancı çocuk askerler prensip olarak ayrıcalıklı, refah toplumlarında yaşayan bireyler olarak tamamen farklı nedenlerle çatışmalara katılmaktadır. Klâsik çocuk askerler silahlı çatışmalara katılmaya fiziki güç kullanma, cinsel taciz, kaçırma, tehdit, psikolojik manipülasyon ile zorlanmaktadır. Onlar üstünde doğrudan bir zorlama yapılmış olmasa da onlar silahlı çatışmaya kendilerinin etki yapamadıkları sosyo-ekonomik faktörlerin belirlediği dış etkenlerle katılmaktadır. Bu nedenle onların silahlı çatışmaya gönüllü katıldıkları söylenemez.⁸¹

Çocuk askerler klâsik iç savaş türü silahlı çatışmalarda sefalet, açlık, hastalık, tıbbi temel gereksinimlerin eksikliği, terk edilmişlik ve korunma gereksinimi, ailesinin ve ebeveynlerinin öldürülmesi nedeniyle doğan intikam isteği, yetişkinlerin manipülasyonu, şiddet kullanılması, korku ve dışlanma, silahlı çatışmanın şekillendirdiği çevre, toplumun silahlandırılması, güç kullanma kültürünün hakim olması ve sadakat baskısı, siyasi kültürel baskı, daha iyi bir hayat seçeneğinin bulunmaması, temel gereksinimlerin karşılanması, başka türlü yaşama şansının bulunmaması, hayatta kalma içgüdüğü ile silahlı çatışmalara katılmaktadır. Bu olağan dışı

⁸¹ THOMAS, Maria Achton, s.15; SQUIERS, Christine Martinez, s.582

koşullarda kural olarak askeri hizmet sunmaktan, silahlı çatışmalara katılmaktan başka seçenек kalmamaktadır.⁸²

Yabancı çocuk askerlerin terör örgütlerinin savaşlarına katılmalarının nedenleri ise tamamen farklı karakterdedir. Fiili bakış açısı itibarı ile klâsik çocuk askerlerle kimi hususlarda, örneğin ailenin olmaması, mevcut sosyo-ekonomik koşullar gibi paralellikler söz konusu olabilmektedir. Bu boyut ancak klâsik çocuk askerlerde kural olarak çocuk teröristlerle mukayese edilemez şekilde daha yoğun şekilde ortaya çıkmaktadır. Klâsik çocuk askerler sıklıkla görüldüğü üzere anasız babasızdır. Ebeveynleri ve diğer yakınları silahlı çatışmaya mağdur olmuştur. Çocuk teröristlerde ise ailenin tamamen eksikliği istisnai bir durumdur. Çocuk teröristlerin kimileri sosyo-ekonomik koşullarını diğer batılı gençlere nazaran eğitim ve meslek beklentileri bakımından olumsuz değerlendirmekte ve batı ölçülerine göre mali kaynaklarının sınırlı olduğunu söylemektedir. Sosyo-ekonomik koşullarını iyileştirme isteği çatışma bölgelerine gidişlerinin sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Klâsik çocuk askerlerden farklı olarak yabancı çocuk askerler bakımından bir seçeneksizlik durumu söz konusu değildir. Onlar için daha çok maddi ve sosyal durumlarını iyileştirme ölçü olmaktadır. Nadir olmayan şekilde iyi eğitilmiş olmaları ve aynı şekilde iyi aile ve sosyo-ekonomik koşullardan gelmeleri bu bağlamdaki tercihlerinde herhangi bir rol oynamamaktadır.⁸³ Radikalleşmelerine somut gereksinimleri değil, sadece saflıklarının yol açtığı duygusal nedenler esas olmaktadır.⁸⁴ Birçok genç hayatına anlam kazandıracak, ona yön verecek bir gruba ait olma, saygı görme, tanınma arayışı ile devlet dışı silahlı oluşumlara katılmaktadır. Bu duygusal durumun dışarıdan gelen radikalleşme dürtüleriyle ortaya çıkması olası olduğu gibi, kendi içindeki radikalleşme özelliğinin dışarıdan gelen (arkadaşlar yahut internet üzerinden) dürtülerle birleşmesiyle de ortaya çıkması mümkündür. Bu nedenle internet propagandası batı ülkelerinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

ISID bu bağlamda iki aşamalı bir yol izlemektedir. Önce propaganda materyali değişik şekillerde, örneğin metin, resim, video, on-line gazete ve video oyunları olarak internet üzerinden dağıtılmaktadır. İkinci adımda ilgi gösterenlerle facebook, twitter veya instegram ve

⁸² GROSSMAN, Nienke, s.351; SQUIERS, Christine Martinez,, s.582; SALOMÉ, Jacqueline, s.48; FRANCIS, David J. s.211

⁸³ SQUIERS, Christine Martinez,, s.570

⁸⁴ MARKISEN, Eric M., s.184

Blogs ve Chatrooms üzerinden bireysel olarak konuşulmaktadır.⁸⁵ ISID için savaş güzel (heyecan verici) bir macera olarak görülmektedir. Çatışma bölgelerindeki genç savaşçıların İngilizce video yayınları ile ütopyik bir takım silahlı çatışma fotoğrafları gösterilerek potansiyel ilgililer heveslendirmektedir. ISID için çalışan genç bir savaşçının Minneapolis’li potansiyel yabancı savaşçıları için yayınladığı videoda “if you guys only knew how much fun we have over here. This is real Disneyland (burasının Disneyland gibi ne kadar eğlenceli olduğunu buraya gelince anlayacaksınız)” şeklinde youtube üzerinden propaganda yaptığı tespit edilmiştir. Radikal İslami kültüre dayanan toplumsal yapı ütopyalılaştırılmaktadır; İslami seminerler, kuran dağıtılması diğer propaganda aktiviteleri olarak yapılmaktadır. ISID’i destekleyen ailelerin de bu çerçevede çocuklarının yönlendirilmesinde rol oynadığı görülmektedir.⁸⁶ Yetişkin yabancı savaşçıları daha iyi sosyal koşullara sahip olacakları, doğru bir dini eğitim alacakları düşüncesiyle çocuklarını beraberinde çatışma bölgelerine götürmektedir.⁸⁷

Klâsik çocuk askerler sadece silahlı çatışmalarda kullanılırken, ISID için çalışan çocuk teröristler ideolojik olarak kendilerini silahlı örgüte adamaktadır.⁸⁸ Ebeveynleri tarafından çatışma bölgelerine getirilen çocukların ve yetişkin yabancı savaşçıların çatışma bölgelerinde dünyaya getirdiği çocukların yoğun bir beyin yıkama sürecinden geçirilmiş olmaları nedeniyle menşe ülkelerine dönmeleri potansiyel bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Yabancı askerlerin dönüş yaptığı ülkelerde, özellikle ulusal güvenlik mercileri tarafından bir tehdit olarak görülmeleri onların yargılama bağlamında mağdur olarak değil, suçlu olarak muamele edilmelerine neden olmaktadır.⁸⁹

Tehdit olarak görülen ve bu paralelde muamele görmesi uygun görülen terörist çocuk askerler bakımından toplumsal barış için kovuşturulma yerine onların rehabilite edilmesi, onları toplumsal yaşama yeniden entegre etme gibi bir yaklaşım kabul görmemektedir.⁹⁰ Ön planda ulusal güvenliğin sağlanması düşüncesinin yer alması nedeniyle bu kişiler hakkında kovuşturma yapılması en etkin caydırıcı yöntem olduğu kabul edilmektedir.

⁸⁵ MARKISEN, Eric M., s.183

⁸⁶ BLOOM, Mia, Chapter 9

⁸⁷ COOK, Joana/VALE, Gina, s.28 vd.

⁸⁸ ALMOHAMMED, Asaad, ISIS Child Soldiers in Syria: the Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment, ICCT Research Paper Nr.14 (2018)

⁸⁹ QUÉNIVET, Noélie, s.454 vd.; QUÉNIVET, Noélie, s.46 vd.; MARKISEN, Eric M., s.185; kimi AB üyesi devletler, örneğin Belçika ve Hollanda terörist çocuk askerlere güvenlik tehdidine rağmen suçlu olarak değil, mağdur olarak muamele etmektedir

⁹⁰ SQUIERS, Christine Martinez, s.581

SONUÇ

Afrika'daki iç savaşlarda ve iç savaş benzeri çatışmalarda karşımıza çıkan klâsik çocuk askerlerden önemli ölçüde farklı olan yabancı çocuk askerlerle beraber uluslararası sahneye yeni bir tür çocuk askerler çıkmıştır. Yabancı çocuk askerler gelişme ve olgunluk derecelerinin farklılığı nedeni yetişkin yabancı askerlerden de ayrılmaktadır. Günümüzde Uluslararası Hukuk ve ulusal hukuk seviyesinde henüz yabancı çocuk askerleri klâsik çocuk askerlerden, genç suçlulardan ve yetişkin askerlerden ayıran farklılığın dikkate alınmadığı görülmektedir. Uluslararası Hukukta henüz yabancı çocuk askerlere ilişkin özel düzenlemeler bulunmamaktadır. Uygulamada hem yetişkin yabancı askerlere özgü antiterör düzenlemelerinin, hem de gençlere özgü Ceza Hukuku kurallarının ve klâsik çocuk askerlere özgü olarak geliştirilen hukukun yabancı çocuk askerlere uygulandığı görülmektedir. Her bir suçlu grubunun kendi karakterine uygun olarak geliştirilen normların yabancı çocuk askerlere uygulanması doğru gözükmemektedir.

Yabancı çocuk askerlere ilişkin bu belirsizliğin devam etmemesi, onlar için spesifik özelliklerini dikkate alan hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu nedenle BM "Interregional Crime and Justice Research Institute" (*BM Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırma Enstitüsü*) üye devletlere ulusal antiterör kanunlarını gençlik mahkemelerine ilişkin uluslararası standartlarla uyumlaştırmaları ve uluslararası anlaşmalarda yer alan çocuk haklarına saygıyı temin etmeleri konusunda çalışma yapmaları için bir çağrı yapmıştır.⁹¹ Söz konusu uluslararası düzenlemelerin bu bağlamda yabancı çocuk askerlerin özel durumlarını dikkate alan uluslararası standartlar öngörmesinin, bu şekilde devletlerin kendi hukuklarını şekillendirirken yabancı çocuk askerlere asgari koruma standardı temin eden ve konuyu belirsizlikten çıkararak, onlara yön veren bir dayanak vermesinin önemi büyüktür.

Yabancı çocuk askerlerin henüz erişkin olmamalarının klâsik çocuk askerlere ilişkin söz konusu olan mağdur olma perspektifinin yabancı çocuk askerler için de tartışılmasına yol açtığı görülmektedir (UNODC, s.75 vd.). Bu yaklaşımın ancak onların klâsik çocuk askerler için yapılan uygulamada olduğu gibi kovuşturmadan muaf olmalarına yol açacak şekilde yorumlanmaması gerekmektedir. Onlar için oluşturulacak bir rejim bağlamında yabancı çocuk askerlerin yargılanma sürecinin her aşamasında onların da mağdur olduklarının esas alınarak ulusal hukukta cezai sorumluluk yaşının Uluslararası Hukuka uygun olarak belirlenmesi,

⁹¹ HAMILTON, Carolyn/COLONNESE, Flavia/ DUNAISKI, Maurice, s.78 vd.

yargılanma konusunda başka bir alternatif prosedürün bulunmaması durumunda onlar için genel yargılama kurallarının son çare olarak uygulanması gibi öneriler gündeme getirilmektedir.⁹² Böyle bir rejim oluşturulduğu takdirde cezai prosedürün kaçınılmaz olduğu durumlarda genel olarak çocukların ve çocuk askerlerin korunmasına ilişkin uluslararası standartların yabancı çocuk askerler için de dikkate alınması gerekecek (UNODC, 76), ülkesine dönüş yapan çocuk teröristler mevcut gençlik mahkemelerinde geçerli olan esaslara göre yargılanacaktır. Gençlik mahkemelerinde yargılanma söz konusu olmadığı durumlarda da gençlere ilişkin Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukukunun uygulanması mümkün olacaktır.⁹³

Ulusal hukuklarda yapılacak düzenlemeler geçerli uluslararası prensipleri teyit etme ötesinde Uluslararası Hukuki çerçevenin münferit düzenlemelerle doldurmasını da temin edecektir. Yabancı çocuk askerleri sadece fail olarak değil, aynı zamanda çocuk ve mağdur olarak gören bir statü onlar bakımından sadece ne şekilde muamele edilecekleri ile ilgili kuralları değil, aynı zamanda açık olarak formüle edilmiş yükümlülükleri de öngörecektir (UNODC, 44). Yabancı çocuk askerlerin geri dönmeleri halinde onların yeniden topluma kazandırılmaları ve rehabilite olmaları bağlamında devletlerin onlar için gerekli kimi önlemler alma (örneğin, kimlik bilgilerini koruma) yükümlülükleri doğacaktır.⁹⁴

Yabancı çocuk askerler için yapılacak özel hukuki düzenlemeler şu an için söz konusu olan hukuki belirsizliği ortadan kaldıracaktır. Yabancı çocuk askerler için yapılacak ulusal düzenlemelerde batılı devletlerin güvenlik gereksinimleri ışığında onlar için vurgulanan fail olma rolünün Uluslararası Hukukun çocuklar için öngördüğü koruma mükellefiyeti ile dengelenmesi önem taşımaktadır. Yabancı çocuk askerler için çocuk statüsünde olmaları nedeniyle bütün diğer çocuk suçlular için geçerli olan devletin koruma mükellefiyeti geçerli olacaktır. Psikolojik ikna yöntemiyle olsun, fiili zorlama yöntemiyle olsun yabancı çocuk askerlerin silahlı çatışmaya klâsik çocuk askerden farklı motivasyonlarla katılmaları onların mağdur olma pozisyonlarının kabulünü zorlaştırmaktadır. Bununla beraber yabancı çocuk askerler için geliştirilecek yeni düzenlemelerde mağdur olma yaklaşımının benimsenmesi onların rehabilite olmalarının ve topluma entegre olmalarının yegâne aracı olacaktır.

⁹² Report of the Committee on the Rights of the Child, UN Dok. A/63/4, Annex IV: General Comment No.10(2007), Childrens' rights in Juvenile Justice, Rn.34, Rn.30

⁹³ HAMILTON, Carolyn/COLONNESE, Flavia/ DUNAISKI, Maurice, s.79

⁹⁴ Initiative to Adress the Life of Radicalisation to violence, Neuchâtel Memorandum on Good Practices for Juvenile Justice in a Counterterrorism Context, GCTF, 2016,6

KISALTMALAR

<i>Art.</i>	<i>Artikel (madde)</i>
<i>Aufl.</i>	<i>Auflage (bası)</i>
<i>AEUV</i>	<i>Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union</i>
<i>Cal.W.Int'l L.J.</i>	<i>California Western International Law Journal</i>
<i>Colum.Hum.Rts. L.Rev.</i>	<i>Columbia Human Rights Law Review,</i>
<i>CTTA</i>	<i>Counter Terrorist Trends and Analyses</i>
<i>EJIL</i>	<i>European Journal of International Law</i>
<i>EPRS</i>	<i>Wissenschaftlicher Dienst des Europäischen Parlaments</i>
<i>GCTF</i>	<i>Global Counterterrorism Forum</i>
<i>ICC</i>	<i>International Criminal Court</i>
<i>ICRC</i>	<i>International Review of the Red Cross</i>
<i>ICSR</i>	<i>International Centre for the Study of Radicalisation</i>
<i>IJJO</i>	<i>International Juvenile Justice Observatory</i>
<i>IStGH</i>	<i>Internationaler Ständiger Gerichtshof (Uluslararası Sürekli Adalet Divanı)</i>
<i>NJW</i>	<i>Neue Juristische Wochenschrift</i>
<i>PTC</i>	<i>Pre-Trial Chamber</i>
<i>RAN</i>	<i>Radicalisation Awareness Network</i>
<i>Rn</i>	<i>Randnummer</i>
<i>RSiS</i>	<i>Rajaratnam School of International Studies</i>
<i>UNICRI</i>	<i>The United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute</i>
<i>Wis. Int'l L. J.</i>	<i>Wisconsin International Law Journ</i>
<i>ZIS</i>	<i>Zeitschrift für internationale Strafrechtsdogmatik</i>

KAYNAKÇA

ALMOHAMMED, Asaad, “ISIS Child Soldiers in Syria: the Structural and Predatory Recruitment, Enlistment, Pre-Training Indoctrination, Training, and Deployment”, **ICCT Research Paper Nr.14** 2018

BARRETT, Richard, “Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees”, **The Soufan Center/The Global Strategy Network** (Hrsg.) 2017, s.35).

BECKER, Jo, “Some Child Soldiers Get Rehabilitation, Others Get Prison”, Published in **Atlantic Council**, 4.3.2019.

BLOOM, Mia, **Weaponizing the Weak: The Role of Children in Terrorist Groups**, bknz.: Mark A.Drumbl/Jastine C.Barret (Hrsg.), Research Handbook on Child Soldiers, Chapter 9, Elgar Publishing 201.;

BLOOM, Mia/HORGAN, John, **Small Arms, Children and Terrorism**, 2019, s.248 vd., Cornell University Press).

- BREEN**, Claire, “When is a Child not a Child?, Child Soldiers in International Law”, **Human Rights Review** Vol.8(2), (2007), s.71-103.
- CASSESE**, Antonio, **International Criminal Law**, 1.Aufl., Oxford, New York, Oxford University Press 2003, s.305 vd..
- COOK**, Joana/**VALE**, Gina, “From Daesh to “Diaspora”: Tracing the Women and Minors of the Islamic State”, **ICSR**, Department of War Studies, Kings College London), 2018, s.3,28 vd.).
- CRANE**, David M., “Prosecuting Children in Times of Conflict: The West African Experience”, **Human Rights Brief** Vol.15, Iss.3 (2008), s.11-17.
- DRUBA**, Volker, “The Problem of Child Soldiers”, **International Review of Education**, Vol.48, No.3/4 (2002), s.271-277
- FOX**, Mary-Jane, “Child Soldiers and International Law: Patchwork Gains and Conceptual Debates”, **Human Rights Review** Vol.7, No.1 (2005), s.27-48.
- FRANCIS**, David J., “Paper Protection” Mechanisms: Child Soldiers and the International Protection of Children in Africa’s Conflict Zones, **Journal of Modern African Studies** Vol.45, Issue 2 (2007), s.207-231.
- GROSSMAN**, Nienke, “Rehabilitation or Revenge: Prosecuting Child Soldiers for Human Rights Violations”, **Georgetown Journal of International Law**, Vol.38, Issue 2 (2007), s.323.
- HAMILTON**, Carolyn/**COLONNESE**, Flavia/**DUNAISKI**, Maurice, **Children and Counter-Terrorism**, UNICRI 2016
- HAPPOLD**, Matthew, “Child Soldiers: Victims or Perpetrators?”, **University of La Verne Law Review** 29 (2008), s.56-67
- HELLE**, Daniel, “Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict to the Convention on the Rights of the Child”, **ICRC** Vol.82, No.839 (2000), s.797 (803 vd.).
- HENCKAERTS**, Jean-Marie./**DOSWALD-BECK**, Louise, **Customary International Humanitarian Law**, Vo.I: Rules, International Committee of the Red Cross, 2005, Rule 135 (Children), s.479.

- LYNCH**, Orla/LAMBERT, Sharon, Centre of Excellence, RAN Issue Paper, Child Returnees from Conflict Zones, November 2016).
- MAHMOOD**, Sara, “Cubs of the Caliphate, The Islamic State’s Focus on Children”, Vol.8, Issue 10, 2016, s.9 vd., RSIS Publications, Singapore.
- MARKISEN**, Eric M., “Juvenile Law and Jihad: Exploring Anti-Terror Legislation and Calling for Mandatory Juvenile Treatment of Radicalized Teens Joining ISIS in Syria”, **Wis.Int’l L.J.**, Vol 34, Issue 1 (2016), s.182).
- MORSS**, John R., “The Status of Child Offenders Under International Criminal Justice: Lessons From Sierra Leone”, **Deakin Law Review**, Vol.9, No.1 (2004), s.213 vd.).
- NEUMANN**, Laura Katharina Sophia, “Das Kind als Opfer und Täter im bewaffneten Konflikt”, **Zeitschrift für internationale Strafrechtsdogmatik** 2/2019, s.153-168).
- QUÉNIVET**, Noëlle, “Does and Should International Law Prohibit the Prosecution of Children for War Crimes?”, **EJIL**, Vol.28, Iss.2 (2017), s.433 vd..
- RAGAZZI**, Francesco/JWALMSLEY, Josh, The Issue of Foreign Fighters: Member States’ Approach (External Study), bknz.: EPRS, The Return of Foreign Fighters to EU Soil, Ex-Post Evaluation, 2018, Teil II, 23,31.
- ROSEN**, David M., “Child Soldiers, International Humanitarian Law and the Globalization of Childhood”, **American Anthropologist**, No.109, Issue 2 (2007), s.296-306
- REIS**, Chen, “Trying the Future, Avenging the Past: The Implications of Prosecuting Children for Participation in International Armed Conflict”, **Colum.Hum.Rts. L. Rev.**, Vol.28 (1997), s.629.
- SALOMÉ**, Jacqueline, “Children Accountability and Justice: Advancing Restorative Justice for Child Soldiers and Child Pirates”, **Allons-Y**, Vol.1, Nr.1 1(2016), Dalhousie University, s.33.
- SHEAHAN**, Frances, Children, “The Justice System, Violent Extremism and Terrorism: An Overview of Law, Policy and Practice in Six European Countries”, **IJJO, Regional Overview Report** 2018, Brussel, s.50).

SQUIERS, Christine Martinez “How the Law Should View Voluntary Child Soldiers: Does Terrorism Pose a Different Dilemma?”, **SMU Law Review**, Vol. 68 Issue 2 (2015), s.567-591.

STRÜWER, Elisabeth, **Zum Zusammenspiel von humanitärem Völkerrecht und den Menschenrechten am Beispiel des Targered Killing**, 1.Aufl.2010, Peter Lang GmbH, Frankfurt a.M., s.106.

THOMAS, Maria Achton, “Malice supplies the Age? Assessing the Culpability of Adolescent Soldiers”, **Cal.W.Int’l L.J.**, Vol.44 (2013),Issue 1/2, s.1 vd.).

von der **HEIDE**, Liesbet/Jip **GREENEN**, JIP, “Children of the Caliphate - Young IS Returnees and the Reintegration Challenge”, **ICCT Research Paper**, August 2017, s.17 vd.

van **GINKELS**, Bibi/ **MINKS**, Simon, “Addressing the Challenge of Returnees: Threat Perceptions, Policies and Practices in the Netherlands”, bknz.: Thomas Renard/Rick Coolsaet (Hrsg.), Returnees: Who are They, Why are They (Not) Coming Back and How Should with Deal? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands, **Egmond Paper** Nr.101,2018, s.59,65

Elektronik Kaynaklar

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi için bknz.:

https://tr.wikipedia.org/?title=cocuk_haklari_sozlesmesi (son ulaşım 8/11/2022)

Sierra Leone Mahkemesi Statüsü için bknz.:

<https://dspace.ankara.edu.tr/bitstream/handle> (son ulaşım 8/11/2022)

Afrika

Çocuk Hakları Şartı ve Esenliğine Dair Şart için bknz.:

<https://insanhaklari.gen.tr/belge.apx?id=182&d=e> (son ulaşım 8/11/2022)

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü (Roma Statüsü) için bknz:

<http://www.ceidizleme.org/dosya> (son ulaşım 8/11/2022)